

KEIZER KAREL

In 1955 - 400 jaar na zijn troonsafstand - vond er een tentoonstelling plaats die gewijd was aan Keizer Karel.

Bij die gelegenheid schreef Pierre Kluyskens een lang en interessant artikel dat wij hier in een 3-tal afleveringen zullen publiceren.

Wij doen dit omdat - vooral in Gent - nog velen zich een vals en vervormd beeld vormen van deze, onze stadsgenoot.

Wij willen van hem geen held maken, maar om zijn handelingen te begrijpen en te beoordelen moet men zich kunnen verplaatsen in de tijdgeest van toen en ons vooral houden aan de historische feiten.

Ter gelegenheid van de jaarlijkse stroppeuitgang kunnen wij regelmatig van die zaken lezen die nogal serieus afwijken van de realiteit.

Nog amper een maand scheidt ons van de plechtige opening van de Keizer Karel-tentoonstelling die samen met de Gentse Floraliën de overgrote massa naar onze stad zal lokken en op artistiek en historisch gebied een gebeurtenis zonder weerga moet worden.

Gent, de geboortestad van de grote Keizer mocht met recht en rede de eer opeisen, naar

aanleiding van de vier honderdste verjaardag van de troonsafstand van de machtigste aller monarchen, een tentoonstelling in te richten die voor de huidige generatie terug het beeld zal opwekken van hem op wiens rijk de zon

nooit onderging, een ensemble, dat ons ook het leven en de daden – de heerlijke, de vrolijke en de pijnlijke – van die curieuze figuur, in herinnering zal brengen en meteen zal aantonen hoe de kunstenaars en de tijdgenoten hem hebben gezien en beoordeeld.

Het staat van nu af reeds vast, dat de tentoonstelling in alle opzichten haar benaming waardig zal zijn. De voornaamste Europese musea en niet het minst het Prado en het Louvre hebben, gezien de grote belangrijkheid van het ensemble, spontaan hun medewerking toegezegd.

Documenten, wapenuitrustingen, schilderijen, beeldhouwwerken welke nog nimmer hun verzamelingen verlieten, zullen in ons Museum voor Schone

Kunsten worden tentoongesteld naast een indrukwekkende reeks portretten, wandtafelen, vaandels, enz.

Keizer Karel is Gentenaar van geboorte en dit wil veel zeggen. Wie te Gent geboren wordt blijft met hart en ziel, wie hij ook moge worden of waar hij zich ook moge vestigen, aan zijn stad trouw en draagt levenslang in zich de eigenschappen en karaktertrekken van dat eigenaardig en eigenzinnig Gentse volk: het is een adelbrief welke nog nooit iemand verloochend heeft en waarop ook Keizer Karel bijzonder prat ging.

Aan zijn Gentse oorsprong heeft hij meer dan eens in zijn schitterende loopbaan herinnerd, terwijl vele zijner daden, zijn koppigheid zijn vechtlust maar ook zijn goedhartigheid, zijn levenslust en zijn zin voor humor voldoende bewijzen, dat hij een Gentenaar was gebleven. Ons volk heeft dit zeer goed gevoeld, want ondanks de zware afstraffing die Karel V het op zeker ogenblik toebrengt, ofschoon te Gent zelfs geen monument of beeld nog aan de Keizer herinnert, is hij de meest populaire figuur gebleven, vergroeid met de stad, haar geschiedenis en haar folklore.

Zoals Hendrik IV voor de Fransen het toonbeeld is gebleven van de sympathieke, volkse monarch, zo is Keizer Karel te onzent het symbool gebleven van het beeld welke het volk zich van een Keizer maakt: streng maar rechtvaardig, groot en machtig doch tevens dicht bij het volk, de mensen begrijpend en met zijn onderdanen gemoedelijk omgaande.

Die legende van Keizer Karel welke een zo juiste echo gevonden heeft in dit klein werkje “De heerlijke en vrolijke daden van Keizer Karel” gedurende

eeuwen heruitgegeven en in alle huisgezinnen verspreid, zal nooit vergaan en ook nooit ontsierd of zelfs gewijzigd worden.

Het Prinsenhof verdween bijna volledig, het standbeeld van de Keizer op de Vrijdagsmarkt werd door de Franse republikeinen verbrijzeld doch Keizer Karel is in het hart der Gentenaars blijven voortleven, legendarische figuur aan wie men zelfs zijn onmeedogenloos optreden tegenover zijn geboortestad heeft vergeven: “Qui bene amat, bene castigat” en de Gentenaars zouden zelfs geneigd zijn te zeggen, zoals het vrouwtje: “Hij mocht mij slaan!”

De geboorte van een prins is steeds een blijde gebeurtenis voor het volk, doch zelden verwekte een prinselijke geboorte zoveel blijdschap en zoveel enthousiasme als die van de latere Keizer Karel, te Gent, op 24 Februari 1500. Het volk had als een voorgevoel, dat het kind dat zopas als oudste zoon van Filips de Schone en Johanna van Castilië in het Prinsenhof het eerste levenslicht had aanschouwd, een schitterende toekomst te wachten stond.

Nooit heeft Gent zo spontaan, zo uitbundig en met een dergelijk praalvertoon een blijde gebeurtenis gevierd.

Het jonge echtpaar – Filips was 21 jaar, Johanna amper 20 jaar oud, – had zich sedert een paar maanden reeds in het Prinsenhof gevestigd. Het volk dacht dat zij gelukkig waren doch Johanna, opgevoed in het strenge en ascetische Spanje voelde weinig voor het levenslustig en ietwat materialistisch aangelegd Vlaamse volk, terwijl haar gemaal integendeel ons volk en vooral de Vlaamse meisjes liefhad, soms zelfs wat te veel.

Doch de mensen ignoreren zulks en op die heuglijke geboortedag van “hun” prins, doorkruisen zij al zingende de straten der stad terwijl de dichters de geboorte bezingen en het kind een schitterende toekomst voorspellen.

De plechtigheid in de St-Janskerk – de latere St-Baafskerk – was op 7 Maart gesteld geworden ten einde de genodigden in de mogelijkheid te stellen tijdig de Arteveldestad te verwoegen.

Inmiddels had het stadsbestuur van het Prinsenhof tot aan de St-Janskerk een houten weg, een drie voet boven de grond en met kleurrijke tapijten versierde galerij, laten optimmeren met aan weerskanten een blauw-gele leuning verlicht met 1.800 toortsen daar de doopplechtigheid ‘s avonds moest plaats grijpen. Negenendertig “poorten” versierden verder de houten weg, terwijl men drie reusachtige triomfbogen had opgetrokken: een aan de Hoofdbrug bij het Gravenkasteel, de “Wijsheid” verbeeldende, een tweede, die van de Rechtvaardigheid” aan de Groenselmart en een laatste, die der “Eendracht” dicht bij het Belfort Op die bogen hadden speellieden plaats genomen welke de duizendkoppige menigte op vrolijke muziek vergastten.

Op 7 Maart, toen de prinselijke stoet aanzette, waren de straten en huizen

bevlagd en verlicht “estoient furnies de luminaire”, zegt een kroniekschrijver, “jusqu’à cinq étages de haut”.

De stoet, langzaam voortschrijdende in een zee van licht, bood een toverachtig schouwspel.

Vooraan stapten de “Heeren en de wet der stad, 300 Heeren vanden Raed en het Hof, door veel jonckers voorafgegaan”.

Volgden dan in hun kleurrijke klederdracht de edellieden; graaf Hendrik van Nassau de kaars dragend, Jacques van Luxemburg het zoutvat, Filips van Bourgondië de schaal en Ferrey de Croy het koorhemd. Eindelijk volgden dan de twee meters, Margaretha van Oostenrijk en Margaretha van York, die het kind in haar armen droeg en de twee peters, Johan, Heer van Bergen en Charles de Croy, prins van Chimay, en de andere familieleden.

De stoet trad midden de uitbundige vreugdekreten de St-Janskerk binnen waar de bisschop van Doornik, Pieter Quicke het doopsel toediende aan het kind dat de naam Karel kreeg in herinnering aan Karel de Stoute.

Na de plechtigheid ontving het pas geboren kind een aantal geschenken: van zijn vader, Filips de Schone, het hertogdom van Luxemburg, van het Gents stadsmagistraat een zilveren schop 50 pond zwaar, van de Vlaamse geestelijkheid een Evangelieboek, van zijn peter de prins van Chimay, een gouden helm, verder nog een degen, een schaal vol edel stenen, enz.

Het volk wachtte met ongeduld het einde der ceremonie af, niet enkel om nogmaals de stoet toe te juichen, doch ook en vooral omdat twee schildknepen gouden en zilveren penningen in de menigte zouden werpen!

Het feest eindigde natuurlijk niet met die stoet. Gans de nacht door werd er gezongen en gedronken: op de Leie vaarde een met fakkels verlicht schip, de torens van het Belfort en van de St-Niklaaskerk waren eveneens verlicht en verbonden door een koordengalerij en zegt een kroniekschrijver “van de straat zag men daer heen en weer wandelen”.

Tienduizend fakkels verlichtten nu de houten galerij en boven op het Belfort spuwde de draak vuur en vlam!

In die atmosfeer van vreugde en feest deed Karel zijn intrede in het leven en in de Gentse stede.

Een nieuwe eeuw, een nieuw tijdperk brak meteen aan: de XVIe eeuw, die de grote periode van het humanisme, van de wijsgeren, van de dichters en kunstenaars, van de veldheren en koningen zou worden, de periode ook die begonnen in de pracht, eindigen zou in de godsdienstoorlogen en de scheuring van het Westen, die het reusachtige rijk van Keizer Karel zou zien oprijzen, en de oorlogen met die andere grote monarch, Frans I.

Het was de eeuw van Keizer Karel, Frans I. Hendrik VIII, van Soliman de

Prachtige, van Filips II, van Hendrik IV, maar ook de eeuw van Erasmus, van de grote Paus Leo X, de eeuw nog van Titiaan, da Vinci, van Michel Angelo, Tintoretto, Veronese, Dürer, Holbein, Matsijs, van Breughel, Greco, de eeuw nog van de kastelen van de Loire, van het Escoriaal, van de Gioconda, de fresco's der Sixtijnse kapel, van de koepel der St-Pieterskerk te Rome, enz.

De eerste die aan de horizon van dit nieuw tijdperk verscheen was Karel V, symbool van die eeuw en van haar gedachten, want hij streed voor zijn onmetelijk rijk, hij verdedigde de Rooms katholieke kerk, hij beschermde de kunst en de kunstenaars.

Het is geen louter toeval geweest, dat Keizer Karel te Gent, hoofdstad en burcht van Vlaanderen werd geboren, doch veeleer een dier politieke of liever diplomatische subtiliteiten waarvan ook reeds onze voorouders het geheim bezaten.

Brugge, sedert eeuwen de grote rivaal van de Arteveldestad, had in 1478 de geboorte van Filips de Schone mogen begroeten en vieren, terwijl aan Brussel de eer toekwam om de Blijde Intrede van Eleonore, eerste kind van Filips en Johanna te mogen jubelen.

Normaal moest Gent dus ook aan de beurt komen, wou men de fiere en prikkelbare Arteveldezonen niet ontstemmen. De komst van het jonge echtpaar einde Oktober 1499 was een symbolisch gebaar welke met sympathie werd begroet en de Gentenaars bewezen te over hoezeer zij die geste op prijs stelden, door op 7 Maart feesten en plechtigheden in te richten, welke in luister, pracht en vooral in stemming ver boven de doopfeesten van Eleonore te Brussel uitstaken.

Het was een grote dag voor onze stad: “daer quam soo veel volck uit alle steden, dat de stede van Ghendt vol volck was om dit kind te zien kerste draeghen ende oock om die groote triumph die te Ghendt gebeurde”.

1500 is een paal in de wereldgeschiedenis: meer nog dan 1453 – inneming van Konstantinopel door de Turken – scheidt het de Nieuwe Tijden van de Middeleeuwen, en toch is dit jaartal van de geboorte van Keizer Karel niet volkomen juist te noemen. Karel V Is feitelijk in 1499 geboren, want het nieuwe jaar begon toen niet op 1 Januari maar wel op Paasavond.

Terwijl de menigte nog immer aan het jubelen en feestvieren was, trok de statige doopstoet over de “gesolderte, met tapieten belegde galerij” tussen de brandende en dansende toortsen, in een rembrandtieke kleurengloed, de zware poort van het Prinsenhof binnen.

In dit reusachtig slot zou de jong Karel zijn eerste levensmaanden doorbrengen.

Met zijn torens, zijn zes grote poorten en zijn drie honderd kamers, was het Prinsenhof, dat midden de XIVe eeuw door Lodewijk van Male aan de weduwe van Simon de Mirabello was afgekocht geworden en door de graaf aanzienlijk vergroot en verfraaid, het meest indrukwekkend en luxueus gebouw der Arteveldestad. Het strekte zich over verschillende hectaren uit en was reeds betrokken geworden door de graven van Vlaenderen en hertogen van Bourgondië wanneer zij te Gent verbleven.

Alles was in gereedheid gebracht geworden voor de geboorte van het prinselijk kind, doch het toeval wilde, dat Johanna hem het leven schonk in een klein, afgelegen kamertje van een hoektoren, “ter XVe huerren ende ter L minuten”.

Na de doopplechtigheid werd Karel, hertog van Luxemburg, in de wieg gelegd die ook in 1478 voor zijn vader bij diens geboorte werd gebruikt en welke tot op het einde van de XVIIIe eeuw in het Prinsenhof berustte. “Hier toocht men de simpel houten geschilderde wiege, schrijft Van Vaernewijck, daer den grooten keyser Carolus de vijfde nog een kind zijnde, in gheleghen heeft, ende oock mede het Camercken, daer hij inne gheboren wiert, ender eerst de lucht der weereld gevoelde”.

Die kamer werd later versierd met bas-reliëfs die de grote daden van de vorst voorstelden, doch het nageslacht heeft die kostbare relikwieën niet bewaard. De Oostenrijkse regering verkocht in 1777 wat nog van het Prinsenhof overbleef: “In ‘t zelve jaer 1777, schrijft de Lowal in zijn Dagboek, is door haere keyzerlijke en koninglijke Majesteyt verkocht het Prinsenhof tot hiertoe haer (Maria-Theresia) behorende en is gekocht door Juffrouw de weduwe Looze om met haere compagnie daarvan te maeken, zoo men zegde, eene suykerrafinade en eene zeepziederij. Den prijs is onbekend”.

De wieg en andere voorwerpen werden naar Brussel overgebracht en zijn helaas nooit meer naar Gent teruggekomen.

Een prins brengt men niet groot zoals een doodgewoon kind, vooral niet wanneer dit kind de zoon is van Filips de Schone en dat talrijke omstandigheden en gebeurtenissen elkaar opvolgen om van dit kind een der grootste monarchen te maken.

Een reeks vroegtijdige overlijdens had de Habsburgse-Bourgondische familie gedecimeerd: Karel de Stoute was in 1477 voor Nancy gesneuveld; zijn dochter, Maria van Bourgondië, was in het huwelijk getreden met Maximiliaan I doch zou op jeugdige ouderdom bij een jachtongeval om het leven komen.

Uit dit huwelijk waren twee kinderen geboren: Filips de Schone en Margaretha van Oostenrijk: Filips stierf plots te Bourges in 1506 terwijl Margaretha achtereenvolgens haar echtgenoot Don Juan en haar tweede

gemaal de hertog van Savoya verloor. Door zijn huwelijk met Johanna, zuster van Don Juan, was Filips met het koninklijk huis van Spanje verenigd. Filips stierf, zoals wij het zegden, in 1506 en zijn echtgenote Johanna werd waanzinnig. Uit dit huwelijk waren zes kinderen gesproten: Eleonora die huwde met de Franse koning Frans I, Karel V, Isabella die in het huwelijk trad met Christiaan I van Denemarken, Ferdinand die met Anna van Hongarije trouwde. Maria en Catharina.

Van bij zijn geboorte is de latere Karel V dus reeds, in spe, de meest eminente persoonlijkheid van Europa, geroepen, door de huwelijken en sterfgevallen in de familie, tot de erfenis van het Huis van Oostenrijk (door zijn grootvader Maximiliaan), van Bourgondië (door zijn vader), van Spanje, Castilië, Napels, enz.

Doch het kind was zwak van gestel. Zou het ooit die onmetelijke erfenis in zijn bezit kunnen krijgen?

Karel lag nog warm ingeduffeld in de wieg, toen alle Europese vorstenhuizen reeds aasden op zijn hand en allerlei huwelijksplannen optimmerden en zo werd het kind, dat nog geen gebenedijd woord kon uitspreken, het jaar zelf zijner geboorte, officieel verloofd met Mary, dochter van de Engelse koning Hendrik VIII; doch het jaar daarop, op 10 Augustus 1501 werd te Lyon een overeenkomst getekend waarbij Karel verloofd werd aan de dochter van de Franse koning Lodewijk XII, die een deel van Bretagne als bruidsschat zou krijgen!

Doch geen van die verlovings leidde tot een huwelijk; de gebeurtenissen volgden elkaar te snel op.

Karel had zijn eerste jaren doorgebracht in het Prinsenhof en nadien te Mechelen. Toen Filips de Schone, in 1506 overleed, vroegen de Staten aan Maximiliaan I het regentschap te aanvaarden welke hij echter aan zijn dochter Margaretha overdroeg, samen met de voogdijschap over de kinderen van Filips.

Deze ongelukkige prinses, op vierentwintigjarige ouderdom reeds voor de tweede maal weduwe, zou voor de jonge Karel en Eleonora een ware moeder worden. Zij zorgde voor hun opvoeding, hun gezondheid, zij wist aan de jonge prins leermeesters te schenken die hem tot zijn zware taak van koning en keizer zouden voorbereiden: Willem de Croy, heer van Chièvres en Adriaan van Utrecht, een Nederlander de latere Paus Adriaan VI.

Ofschoon hij zwak was van gestel, was hij heel handig in het spel, dat voor de prins voornamelijk bestond in paardrijden, later in het hanteren van de lans en andere wapens. Het grootste deel van de dag moest hij echter wijden aan de studie der talen: Frans, Vlaams, Duits, Spaans, Italiaans en Latijn, doch aan die taal had hij een geweldige hekel. Eens antwoordde hij kortaf: “Denkt Gij

misschien, dat mijn grootvader van mij een schoolmeester wil maken”. Op tienjarige ouderdom kon hij zich aldus reeds in vijf à zes talen uitdrukken terwijl hij anderzijds een perfecte ruiter, jager en schutter was.

Met zijn tante, Margaretha, reisde hij de Nederlanden af. In 1508 vergezelde hij haar toen zij met haar vader, Maximiliaan van Oostenrijk, een officieel bezoek bracht aan Gent. De Gentenaars hadden er op aangedrongen dat Maximiliaan die een tijdlang te Brussel verbleef, Gent zou bezoeken waar hij sedert ruim een kwart eeuw niet meer gekomen was. Zij stuurden een deputatie naar Brussel “Omme an hem te verzouckene ende hem te biddene dat hem zoude believen met mynder vrouwen van Sovoyen ende men onsen gheduchten heere ende prince den graef Kaerle, te comene, binnen zijnder stede van Ghendt”. Maximiliaan antwoordde bevestigend en verbleef een veertiental dagen in de Arteveldestede waar hij als een god werd onthaald. Het werd een triomfantelijke intrede in de goede stede en het volk bracht de keizer en zijn kleinzoon een onvergetelijke hulde: de stad was bevlagd en versierd met triomfbogen, met “stellagien of theaters waerop figuren en zinnebeelden ver-toond werden welke de vreugdegevoelens der ingezetenen bekend maekten.” De vier rederijkerskamers voerden elk een vertoning op ter ere van de doorluchtige bezoekers.

In de stoet welke Maximiliaan en Karel vergezelde, stapten onder meer tien duizend voetknechten “elc met eender spyse vijf, ende waeren alle ghecleet met roede rocxkens, ende daer up gheborduurt eene palstere. Ende daer naex voechden twee duisent perden ghewepent”. De duizenden fakkels en toortsen, de verlichting der gebouwen, moesten aan de Gentse bevolking de dag in herinnering brengen toen zij samengedrongen tegen de gevels, de prachtige doopstoet van “hun” prins zagen voorbijtrekken.

Zo leerde de jonge prins zijn volk kennen, zo leerde hij ook in versneld tempo alles wat een koning weten moet aan. Hij had zijn Hof, zijn leermeesters, zijn raadgevers, van alle nationaliteiten, van alle opinies, doch vrij vroeg moesten zij allen tot de bevinding komen dat Karel een moeilijke, een lastige leerling was, eigzinnig en koppig, reeds hunkerend naar gezag en naar heerschappij.

Weldra brak de dag aan, dat hij meerderjarig werd verklaard: hij was amper vijftien jaar oud, doch zijn eerste optreden, in zijn geboortestad, zou aantonen, dat hij wist wat hij wilde en dat hij geen tegenkanting zou dulden.

Pierre Kluyskens.
(wordt vervolgd)